

วิสัยทัศน์ : ฟื้นป่าหลากหลาย สัตว์ป่ามากมาย ป่าไม่ยั่งยืน

คู่มือกระบวนการสร้างคุณค่า

เรื่อง กระบวนการปฏิบัติงานด้านสุขภาพสัตว์ป่า
และการจัดการสัตว์ป่าของกลาง

โดย

สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า

เพื่อองค์กร เก่ง ดี มีส่วนร่วม ทันต่อการเปลี่ยนแปลง

สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช				
ระเบียบปฏิบัติเรื่อง	เลขที่	แก้ไขครั้งที่	วันที่บังคับใช้	หน้า
การปฏิบัติงานด้านสุขภาพสัตว์ป่าและการจัดการสัตว์ป่าของกลาง (ในสถานี่เพาะเลี้ยงสัตว์ป่า)	- รป-สอป.06	-		1/22

ก. รายละเอียดขององค์กร และนโยบาย วิสัยทัศน์ ภารกิจ ขององค์กร (สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า)

พันธกิจ

- กำหนดนโยบาย กลยุทธ์ และแผนดำเนินการสงวน คุ้มครอง และอนุรักษ์สัตว์ป่า
- กำหนดหลักเกณฑ์ มาตรฐาน รูปแบบ เทคนิค วิธีการ และตัวชี้วัด การจัดการพื้นที่และการอนุรักษ์สัตว์ป่า รวมทั้งการกำหนดแนวทางการส่งเสริมการบริการและการถ่ายทอดเทคโนโลยี การเพาะเลี้ยง และการอนุรักษ์สัตว์ป่า

วิสัยทัศน์

สัตว์ป่าและถิ่นที่อยู่อาศัยได้รับการอนุรักษ์และจัดการอย่างมีระบบและมาตรฐาน

เป้าประสงค์

1. เพื่อกำหนดระบบการบริหารจัดการทรัพยากรสัตว์ป่าของประเทศให้มีประสิทธิภาพ
2. เพื่อให้มีการคุ้มครอง การใช้ประโยชน์และการฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์ป่า
3. เพื่อป้องกันและบำรุงรักษาพื้นที่ธรรมชาติไว้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า
4. เพื่อศึกษาวิจัยและส่งเสริมเผยแพร่การสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า
5. เพื่อการเพาะเลี้ยงสัตว์ป่าที่หายากและใกล้สูญพันธุ์รวมถึงสัตว์ป่าที่สามารถพัฒนาเป็นสัตว์เศรษฐกิจได้
6. เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนทุกภาคส่วนได้รับประโยชน์สูงสุดอย่างยั่งยืนและมีส่วนร่วมในการบริหาร

จัดการทรัพยากรสัตว์ป่า

ข. โครงสร้างของส่วนคู่มือ

1. วัตถุประสงค์

1.1 เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานในสถานี่เพาะเลี้ยงสัตว์ป่าทางด้านการจัดการสุขภาพสัตว์ป่าได้ใช้ศึกษาจนสามารถนำไปใช้ในการ

ปฏิบัติงานได้

1.2 เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานในสถานี่เพาะเลี้ยงสัตว์ป่าทางด้านการจัดการสัตว์ป่าของกลางได้ใช้ศึกษาจนสามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติงานได้

2. ขอบเขต

2.1 การปฏิบัติงานด้านสุขภาพสัตว์ป่า การตรวจและวินิจฉัยโรคสัตว์ป่าที่ดูแล เลี้ยงและขยายพันธุ์ของสถานี่เพาะเลี้ยงสัตว์ป่าและการจัดการด้านอื่น เช่น การจัดการด้านสุขภาพการสุขภาพและสวัสดิภาพของสัตว์ป่า

2.2 การปฏิบัติงานด้านการจัดการสัตว์ป่าของกลาง ซากสัตว์ป่า และผลิตภัณฑ์ที่ทำจากซากสัตว์ป่า การรับมอบและการเคลื่อนย้าย การดูแลรักษาสัตว์ป่าของกลางตาย การทำลายซาก การติดตามผลคดี จนถึง การดำเนินการกรณีของกลางตกเป็นของแผ่นดิน

3. หน้าที่ความรับผิดชอบ

สถานี่เพาะเลี้ยงสัตว์ป่ามีหน้าที่

- 3.1 ศึกษา ค้นคว้า วิจัยการเพาะเลี้ยงสัตว์ป่า และการใช้ประโยชน์สัตว์ป่า
- 3.2 บำรุงพันธุ์สัตว์ป่าและรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสายพันธุ์แท้
- 3.3 ดูแลรักษาสัตว์ป่าของกลาง
- 3.4 บริการข้อมูลด้านการเพาะเลี้ยงสัตว์ป่า
- 3.5 ปฏิบัติงานอื่นที่ได้รับมอบหมายจากผู้บังคับบัญชา

4. ระเบียบปฏิบัติ: การปฏิบัติงานด้านสุขภาพสัตว์ป่าและการจัดการสัตว์ป่าของกลาง

4.1 การรักษาสุขภาพสัตว์

4.1.1 การตรวจวินิจฉัยโรคสัตว์

ขั้นตอนการตรวจวินิจฉัยโรคสัตว์ป่าในกรเลี้ยง มีความคล้ายคลึงกับการตรวจวินิจฉัยโรคในสัตว์เลี้ยงทั่วไป แต่มีรายละเอียดบางอย่าง ดังนี้

(1) การซักประวัติ

- ชนิดสัตว์ พฤติกรรม ชีวิตวิทยาของสัตว์ป่าชนิดนั้นๆ
- อาการป่วยของสัตว์ การจับถ่าย ระยะเวลาที่สังเกตพบว่าสัตว์ป่วย
- ประวัติการเจ็บป่วย ประวัติการรักษา การได้รับวัคซีน การป้องกันปรสิตภายในและภายนอก
- ประวัติของสัตว์ เช่น อายุ เพศ ระยะเวลาที่เลี้ยง พันธุ์ประวัติ แหล่งที่มา
- อาหารและการกินอาหาร ลักษณะการดูแลเลี้ยง
- พฤติกรรมปกติของสัตว์ชนิดนั้นๆ

(2) การตรวจระยะไกล

- ใช้สายตาหรือกล้องส่องทางไกลในการสังเกต เนื่องจากสัตว์ป่ามีสัญชาตญาณของสัตว์ป่า ที่มีระยะต่อสู้และระยะหนีภัย

- สังเกตพฤติกรรม เช่น การอยู่อาศัย กินอาหาร ดื่มน้ำ การเดินหรือวิ่ง การขับถ่าย พฤติกรรมทางการสังคมและพฤติกรรมอื่นๆ ว่ามีความผิดปกติไปจากเดิมหรือไม่
- ลักษณะท่าทาง เช่น ยืน ก้มหัวต่ำ นอนหรือนั่งแล้วไม่ลุก
- ลักษณะภายนอกของร่างกายสัตว์ รูปร่าง ผิวหนัง ขา ตา อวัยวะเพศ และอื่นๆ ปกติหรือไม่
- ลักษณะสิ่งขับถ่าย อุจจาระ ปัสสาวะและสิ่งคัดหลั่งอื่นๆ

(3) การตรวจระยะใกล้

การสังเกตสัตว์ป่าในกรงเลี้ยงในระยะใกล้ ทำให้ลำบากหรือแทบจะไม่ได้เลยในสัตว์บางชนิด ถ้าไม่มีการวางยาซึมหรือยาสลบ อาจมีผลให้เกิดภาวะแทรกซ้อนและถึงตายได้ และในสัตว์บางประเภท การไม่ตรวจร่างกายจะลดการสูญเสียได้มากกว่า แต่เนื่องจากจำเป็นที่จะต้องตรวจร่างกาย จึงต้องเตรียมและคิดล่วงหน้าถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นและมีแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว นอกจากนี้ควรมีการติดตามผลการปฏิบัติงาน เช่น การฟื้นจากยาสลบ และผลการรักษาอย่างใกล้ชิดซึ่งการปฏิบัติต่อตัวสัตว์ควรมีการวางแผนอย่างเป็นขั้นตอน ควรพิจารณาความเป็นไปได้ ผลดี ผลเสีย และความเสี่ยงในการปฏิบัติงาน

การตรวจร่างกาย

- ทำการชั่งน้ำหนักสัตว์
- วัดอุณหภูมิร่างกาย การเต้นของหัวใจ หรือชีพจร
- ตรวจสอบด้วยสายตาและการจับคลำผิวหนังของสัตว์ สังเกตความผิดปกติของอวัยวะต่างๆ ตลอดจนบาดแผล ฝี หนอง ก้อนเนื้อหรือเนื้องอกต่างๆ
- ทำการเคาะและฟัง เช่น ฟังเสียงปอด กระเพาะหมัก ไล่ต้นเป็นต้น
- การคมกลิ่น ช่วยวินิจฉัยการติดเชื้อได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในบริเวณขาหนีบ และซอกหนีบต่างๆ
- สังเกตเยื่อเมือกและ Capillary refilling time
- ตรวจการตอบสนองของรูม่านตาต่อแสงในกรณีที่สัตว์ซ็อก ทดสอบการมองเห็นกรณีสงสัยความผิดปกติของระบบการมองเห็น
- ตรวจสอบรีเฟล็กซ์ต่างๆ
- เก็บตัวอย่างเพื่อส่งตรวจวินิจฉัยทางห้องปฏิบัติการ
- ตรวจสอบสภาพแวดล้อมในบริเวณที่สัตว์อาศัยอยู่

เมื่อลงมือปฏิบัติในการตรวจและวินิจฉัยกับตัวสัตว์เป็นที่เรียบร้อยแล้ว หากสัตว์มีบาดแผลต้องทำการรักษาโดยการทำแผล เย็บแผล ให้อาหาร ในทันที ในบางครั้งการรักษามองไม่จำเป็นต้องมีการควบคุมและบังคับเสมอไป หากสัตว์ที่แสดงอาการผิดปกติมาจากการที่สัตว์เบื่ออาหารหรือ สิ่งแวดล้อมภายในกรงไม่ดีหรือ การเลี้ยงไม่เหมาะสม ดังนั้น

การรักษาโดยแก้ไขการจัดการทางด้านการเลี้ยงหรือเสริมสร้างพฤติกรรมสัตว์ ก็จะทำให้สัตว์กลับมาเป็นปกติได้

4.1.2 การตรวจสอบสุขภาพสัตว์ประจำปี

(1) ตรวจสอบสุขภาพ เฝ้าระวัง และรายงานการเกิดโรคระบาดสัตว์ ตาม พรบ. โรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2542 ตามรายชื่อโรคดังต่อไปนี้

- โรครินเดอร์เปสต์ (Rinderpest)
- โรคเฮโมรายิกเซพติซีเมีย (Haemorrhagic septicaemia)
- โรคแอนแทรกซ์ (Anthrax)
- โรคเซอร์รา (Surra)
- โรคสารติก (Epizootic lymphangitis)
- โรคมกคล่อพิษ (Glanders)
- โรคปากและเท้าเปื่อย (Foot and mouth disease)
- โรคอหิวาต์สุกร (Classical swine fever)
- โรคกาฬโรคเป็ด (Duck plague หรือ Duck viral enteritis)
- โรคกาฬโรคแอฟริกาในม้า (African horse sickness)
- โรคไข้หวัดนก (Bird flu หรือ Avian influenza)
- โรคไข้หวัดใหญ่ม้า (Equine influenza (virus type A))
- โรคไข้เห็บม้า (Equine piroplasmosis)
- โรคซาลโมเนลลา (Salmonellosis)
- โรคตูริน (Dourine)
- โรคทริคิโนซิส (Trichinosis)
- โรคนิวคาสเซิล (Newcastle disease)
- โรคบรูเซลโลซิส (Brucellosis)
- โรคปากอักเสบพุพอง (Vesicular stomatitis)
- โรคฝีดาษม้า (Horse pox)
- โรคพิษสุนัขบ้า (Rabies)
- โรคโพรงจมูกและปอดอักเสบในม้า (Equine rhinopneumonitis)
- โรคมดลูกอักเสบติดต่อในม้า (Contagious equine metritis)
- โรคเรื้อนม้า (Horse mange)
- โรคเลปโตสไปรา (Leptospirosis)
- โรคโลหิตจางติดเชื้อในม้า (Equine infectious anemia)

- โรควัวบ้า (Mad cow disease หรือ Bovine spongiform encephalopathy)
- โรคสมองและไขสันหลังอักเสบในม้า (Equine encephalomyelitis)
- โรคสมองและไขสันหลังอักเสบเวเนซุเอลาในม้า (Venezuelan equine encephalomyelitis)
- โรคสมองอักเสบเจแปนิส (Japanese encephalitis)
- โรคสมองอักเสบนิปาห์ (Nipah encephalitis)
- โรคหลอดเลือดแดงอักเสบติดเชื้อในม้า (Infectious arteritis of horse)
- วัณโรค (Tuberculosis)
- โรคพาราทูเบอร์คิวโลซิส (Paratuberculosis)
- โรคอูเอสกี (Aujeszky's disease)
- โรคทางเดินหายใจและระบบสืบพันธุ์ติดเชื้อในสุกร (PRRS)

(2) ตรวจและเฝ้าระวังการเกิดโรคที่ต้องรายงานต่อองค์การสุขภาพสัตว์โลก (Diseases Notifiable to the OIE: World Organization for Animal Health)

- โรคที่เกิดได้ในสัตว์หลายชนิด
 - Anthrax*
 - Aujeszky's disease*
 - Bluetongue
 - Brucellosis* (*Brucella abortus*)
 - Brucellosis (*Brucella melitensis*)
 - Brucellosis (*Brucella suis*)
 - Crimean Congo haemorrhagic fever
 - Echinococcosis/hydatidosis
 - Epizootic haemorrhagic disease
 - Equine encephalomyelitis* (Eastern)
 - Foot and mouth disease*
 - Heartwater
 - Japanese encephalitis*
 - Leptospirosis*
 - New world screwworm (*Cochliomyia hominivorax*)
 - Old world screwworm (*Chrysomya bezziana*)
 - Paratuberculosis*
 - Q fever
 - Rabies*

- Rift Valley fever
- Rinderpest*
- Surra* (*Trypanosoma evansi*)
- Trichinellosis*
- Tularemia
- Vesicular stomatitis*
- West Nile fever
- โรคสัตว์กลุ่มวัว
 - Bovine anaplasmosis
 - Bovine babesiosis
 - Bovine genital campylobacteriosis
 - Bovine spongiform encephalopathy*
 - Bovine tuberculosis*
 - Bovine viral diarrhoea
 - Contagious bovine pleuropneumonia
 - Enzootic bovine leukosis
 - Haemorrhagic septicaemia*
 - Infectious bovine rhinotracheitis/infectious pustular vulvovaginitis
 - Lumpy skin disease
 - Theileriosis
 - Trichomonosis
 - Trypanosomosis (tsetse-transmitted)
- โรคในสัตว์กลุ่มแพะและแกะ
 - Caprine arthritis/encephalitis
 - Contagious agalactia
 - Contagious caprine pleuropneumonia
 - Enzootic abortion of ewes (ovine chlamydiosis)
 - Maedi-visna
 - Nairobi sheep disease
 - Ovine epididymitis (*Brucella ovis*)
 - Peste des petits ruminants
 - Salmonellosis (*S. abortusovis*)
 - Scrapie
 - Sheep pox and goat pox

- โรคในสัตว์กลุ่มสุกร

- African swine fever
- Classical swine fever*
- Nipah virus encephalitis*
- Porcine cysticercosis
- Porcine reproductive and respiratory syndrome*
- Swine vesicular disease
- Transmissible gastroenteritis

- โรคในสัตว์กลุ่มม้า

- African horse sickness*
- Contagious equine metritis*
- Dourine*
- Equine encephalomyelitis (Western)
- Equine infectious anaemia*
- Equine influenza*
- Equine piroplasmosis*
- Equine rhinopneumonitis*
- Equine viral arteritis*
- Glanders*
- Venezuelan equine encephalomyelitis*

- โรคในสัตว์กลุ่มสัตว์ปีก

- Avian chlamydiosis
- Avian infectious bronchitis
- Avian infectious laryngotracheitis
- Avian mycoplasmosis (*M. gallisepticum*)
- Avian mycoplasmosis (*M. synoviae*)
- Duck virus hepatitis
- Fowl cholera
- Fowl typhoid
- Highly pathogenic avian influenza and low pathogenic avian influenza in poultry*
- Infectious bursal disease (Gumboro disease)
- Marek's disease
- Newcastle disease*

- Pullorum disease
- Turkey rhinotracheitis
- โรคในสัตว์กลุ่มกระต่าย
 - Myxomatosis
 - Rabbit haemorrhagic disease
- โรคอื่นๆ
 - Camelpox
 - Leishmaniosis

(* คือ โรคตาม พรบ. โรคระบาดสัตว์)

- (3) ตรวจค่าโลหิตวิทยา ค่าเคมีในเลือด และปรสิต ในเม็ดเลือดและระบบหมุนเวียนโลหิต
- (4) ดำเนินการตรวจการตรวจอุจจาระและจัดทำโปรแกรมการถ่ายพยาธิ

โดยทำการสำรวจการติดพยาธิในสัตว์ป่าที่เพาะเลี้ยงในกรงขังด้วยวิธีการตรวจเชิงคุณภาพอย่างน้อย 2 วิธี ดังตัวอย่างที่ยกมาในที่นี้ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

- วิธีการตกตะกอนอย่างง่าย (simple sedimentation method)

อุปกรณ์

1. น้ำเกลือ (0.85% NaCl) หรือน้ำสะอาด
2. ผ้าก๊อซหรือตะแกรงกรอง
3. หลอดปั่นกันแหลม
4. ตะแกรงใส่หลอดทดลอง
5. บีกเกอร์หรือถ้วยพลาสติกปากกว้าง
6. สไลด์แก้วและ coverslip
7. pasteur pipette พร้อมลูกยาง
8. ช้อนชา
9. กล้องจุลทรรศน์

วิธีการ

1. ตักอุจจาระประมาณ 1-2 ช้อนชา ใส่บีกเกอร์หรือถ้วยพลาสติกปากกว้าง
2. เติมน้ำเกลือลงไป 50-100 มล. คนอุจจาระให้กระจาย
3. กรองผ่านตะแกรงกรองหรือผ้าก๊อซลงในบีกเกอร์หรือถ้วยพลาสติกอีกใบหนึ่ง
4. เทส่วนที่กรองได้ลงในหลอดกันแหลมจนเกือบเต็ม
5. ตั้งในตะแกรงใส่หลอดทดลองทิ้งไว้ 15-20 นาที จากนั้นเทส่วนบนทิ้งไปให้เหลือแต่ตะกอน
6. ผสมอุจจาระกับน้ำเกลือจนเกือบเต็มหลอดทดลอง ตั้งทิ้งไว้ 15-20 นาที
7. ทำซ้ำข้อ 5-6 ประมาณ 2-3 ครั้ง
8. สูดหย้าเหลือตะกอนผสมกับอุจจาระประมาณ 1-2 มล.

9. ใช้ pasteur pipette ดูดส่วนผสม หยดลงบนสไลด์แก้ว ปิดด้วย coverslip
10. ตรวจสอบด้วยกล้องจุลทรรศน์
- วิธีการลอยตัวอย่างง่าย (simple floatation method)
 - อุปกรณ์
 1. น้ำเกลืออิ่มตัว (ความถ่วงจำเพาะประมาณ 1.20)
 2. หลอดทดลอง
 3. สไลด์แก้ว และ coverslip
 4. ผ้าก๊อชหรือตะแกรงกรอง
 5. ปากกิบ
 6. ตะแกรงใส่หลอดทดลอง (rack)
 7. บีกเกอร์หรือถ้วยพลาสติกปากกว้าง
 8. pasteur pipette และลูกยาง
 9. ช้อนชา
 10. กล้องจุลทรรศน์
 - วิธีการ
 1. ตักอุจจาระประมาณ 1-2 ช้อนชา ใส่ในบีกเกอร์หรือถ้วยพลาสติก
 2. เติมน้ำเกลืออิ่มตัวประมาณ 20 มล. คนให้อุจจาระแตกตัวในน้ำเกลือ
 3. กรองผ่านตะแกรงกรองหรือผ้าก๊อชลงในบีกเกอร์หรือพลาสติกอีกใบหนึ่ง
 4. เอาส่วนที่กรองได้ใส่ในหลอดทดลองจนเกือบเต็ม จากนั้นนำไปวางในตะแกรงใส่หลอดทดลอง
 5. ใช้ pasteur pipette ดูดส่วนที่กรองได้เติมจนเต็มปากหลอดทดลอง (ดูจากด้านข้างจะเห็นผิวของของเหลวหนุนโค้งเหนือปากหลอดทดลอง)
 6. ใช้ coverslip วางปิดทับปากหลอดทดลอง ตั้งทิ้งไว้ 20-30 นาที
 7. ใช้ปากกิบ คีบ coverslip นำไปวางบนแผ่นสไลด์แก้ว ตรวจสอบด้วยกล้องจุลทรรศน์

เมื่อทราบชนิดของพยาธิภายในแล้ว จึงพิจารณาเลือกให้ยาถ่ายพยาธิที่มีฤทธิ์ในการกำจัดพยาธิชนิดนั้นๆ และหลังจากการถ่ายพยาธิไปแล้วก็ทำการตรวจหาพยาธิซ้ำอีกครั้งเพื่อติดตามผลของยาถ่ายพยาธิที่ใช้ และประเมินผลการรักษาว่าเกิดจากปัญหาในส่วนอื่นหรือไม่ เช่นการบริหารยาอาจไม่มีความเหมาะสม หรือสัตว์อาจได้รับยาไม่ทั่วถึงในกรณีการให้ยาผสมอาหาร เป็นต้น

หลังจากการให้ยาไปแล้ว 4-6 เดือนควรทำการให้ยาถ่ายพยาธิซ้ำอีกครั้ง จึงสามารถสรุปได้ว่า ควรที่จะทำการให้ยาถ่ายพยาธิอย่างน้อย 2-3 ครั้งต่อปี ซึ่งความถี่ของการให้ยาถ่ายพยาธินั้น ขึ้นอยู่กับปัญหาของการติดเชื้อพยาธิในสัตว์ว่ามีอย่างน้อยเพียงใดเป็นสำคัญ

4.1.3 โปรแกรมการหย่านมสัตว์

การหย่านมเร็วนี้มีข้อดีคือแม่ควางสามารถที่จะกลับมาเป็นสัดและผสมติดได้เร็วขึ้น ทำให้ลดช่วงเวลาการให้ลูกของแม่ควางป่า (Calving Interval) ลงมาได้ ทำให้ลดค่าใช้จ่ายในการเลี้ยง ดังนั้นทางสถานีเพาะเลี้ยงสัตว์ป่าเขาถ้อจึงได้มีโปรแกรมการหย่านมลูกควางที่อายุ 2 เดือน โดยมีรายละเอียดการปฏิบัติงานดังต่อไปนี้

- (1) วางแผนการจับสัตว์อย่างรัดกุม โดยทำงานให้เสร็จโดยเร็วที่สุดและคำนึงถึงความปลอดภัยของสัตว์เป็นหลัก ทำการตรวจสุขภาพทั่วไปของสัตว์ เช่น ผิวหนัง ขน และบาดแผลที่อาจจะเกิดขึ้น ทำการถ่ายพยาธิภายในภายนอกและให้วิตามินเพื่อบำรุงร่างกายและลดภาวะเครียดจากการจับ เช่นวิตามินบีรวม เอดีอีหรือ แร่ธาตุซีรีเนียม เป็นต้น ตลอดจนทำการรักษาในกรณีที่เกิดบาดแผลหรือความผิดปกติของลูกสัตว์
- (2) ทำการติดเครื่องหมายสัตว์
- (3) หลังจากนั้นนำเข้าคอกเลี้ยงลูกควางป่า โดยในคอกนี้ๆ จะมีแม่ควางป่าที่เป็นควางที่เลี้ยงเพื่อลดความตื่นตระหนกของลูกควาง และทำการให้อาหารข้นและอาหารหยาบอย่างเต็มที่ และเฝ้าสังเกตพฤติกรรมและความผิดปกติของลูกควางอย่างใกล้ชิด

4.2 การกักโรค

ข้อปฏิบัติในการกักโรคสัตว์นำเข้า

4.2.1 นำมาตรการนี้ใช้กับ “สัตว์ทุกชนิด” ที่รับเข้าสู่สถานีฯ ยกเว้นกรณีจะต้องได้รับความเห็นชอบจากสัตวแพทย์และหัวหน้างานบำรุงรักษาสัตว์

4.2.2 บริเวณสำหรับการกักกันโรคควรเป็นบริเวณที่แยกห่างจากส่วนอื่นชัดเจนและมีการควบคุมการเข้าออกอย่างเข้มงวด

- (1) ดำเนินกระบวนการกักโรคสัตว์ ตามแนวทางการตรวจทำการกักกันโรคแบบนำเข้าหมด-ออกหมด (all in all out)
 - (2) เขตการกักกันโรค ต้องเป็นไปตามความปลอดภัยทางชีวภาพ(Biosecurity) มีรายละเอียดดังต่อไปนี้
 - ต้องมีบริเวณสำหรับฆ่าเชื้อรองเท้าบริเวณทางเข้า- ออก
 - อุปกรณ์ที่ใช้ในเขตกักโรคจะต้องทำการแยกใช้เฉพาะภายในเขตเท่านั้น เช่น ถาดอาหาร
 - (3) พนักงานต้องแต่งกายให้เหมาะสมขณะปฏิบัติงาน และต้องมีอุปกรณ์แต่งกาย ดังต่อไปนี้ หน้ากากกรองอากาศ รองเท้าบูทยางและถุงมือยาง
 - (4) พนักงานเลี้ยงควรเข้าปฏิบัติงานบริเวณสำหรับกัก โรคเป็นบริเวณสุดท้าย
- 4.2.3 ระยะเวลาในการกัก โรคขึ้นอยู่กับชนิดและประวัติสัตว์ ตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ข้อกำหนดในการตรวจโรคสัตว์ ระยะเวลาการกักโรค การทำวัคซีนและแผนดำเนินงานในอนาคค

ชนิดสัตว์	การตรวจโรคก่อนการขนย้าย	ระยะเวลาการกักโรค	การทำวัคซีน	แผนการดำเนินงานในอนาคต
สัตว์ปีก	- สัตว์ปีกทุกตัว ต้องทำการตรวจโรคใช้หัตถ์นก - กลุ่มนกปากขอ(Psittacines) ต้องทำการตรวจโรค จอยปากยาวและขนร่วงจากเชื้อไวรัส (PBFDV)และโรคใช้หัตถ์นกแก้ว (Psittacosis)	30 วัน		โรคไวรัส โปลิโอมา โรคไวรัสเฮอร์ปีส์ โรค ใช้สมองอักเสบ
สัตว์กีบ	- พยาธิในเม็ดเลือด (Smear & buffy coat) - มงคล่อเทียม (Meloidosis) - วัณโรค (Tuberculosis) - แท้งติดต่อ (Brucellosis)	30 วัน	- บาดทะยัก(Tetanus) - โทฟอยด์ (toxoid) - เชื้อคลอสทริเดียม - โรค ใช้สมองอักเสบ	โรคปากและเท้าเปื่อย (กรณีเกิดโรคระบาด ในประเทศ)
กลุ่มสุนัข (Canids)	หนอนพยาธิหัวใจ	30 วัน	- โรคพิษสุนัขบ้าชนิดเชือดตาย (Rabies – killed) - โรคใช้หัตถ์สุนัข (Distemper) กำหนดให้วัคซีนของเฟอร์เร็ต (Ferret Vaccine) - โรค พาร์โวไวรัส (Canine Parvovirus) ใช้วัคซีนเชื้อเป็น สำหรับสัตว์โตเต็มวัยและวัคซีน Fel-O-vac สำหรับการฉีดครั้งแรก และในลูกสัตว์	
กลุ่มแมว (Felids)	- โรคทอกโซพลาสมา (Toxoplasmosis) - หนอนพยาธิหัวใจ	30 วัน	- โรคพิษสุนัขบ้าชนิดเชือดตาย (Rabies – killed) - โรค พาร์โวไวรัส (Canine Parvovirus) (ใช้วัคซีน Fel-O- vac ในกรณีที่เกิดโรคระบาด)	
กลุ่มหมี (Ursidae)		30 วัน	- โรคพิษสุนัขบ้าชนิดเชือดตาย (Rabies – killed)	
กลุ่มพังพอน (Mustelidae)		30 วัน	- โรคพิษสุนัขบ้าชนิดเชือดตาย (Rabies – killed) - โรคพาร์โวไวรัส (Canine Parvovirus) (ใช้วัคซีน Fel-O-vac ในกรณีที่เกิดโรคระบาด)	
สัตว์สะเทินน้ำ สะเทินบก		30 วัน	- โรคคริติโดโอไมโคซิส (Chytridiomycosis) หากพบ รอยโรคให้ทำการทดสอบโดย วิธี PCR และ Histology	โรคไวรัส Rana โรคไวรัส Erythrocytic โรคไวรัส Iridoviruses
สัตว์เลื้อยคลาน	- โรคคริปโตสปอริเดีย (Cryptosporidia) หากพบ ควรทำการคัดทิ้ง - โรคเฮอร์ปีส์ไวรัส ในกลุ่มเต่า	30 วัน		

4.2.4 ดำเนินการตรวจร่างกายสัตว์ในระหว่างการกักโรค ดังนี้

- (1) ศึกษาประวัติข้อมูลเกี่ยวกับตัวสัตว์ ชีววิทยา การให้อาหาร และการรักษา
- (2) การวัดขนาดลำตัว ชั่งน้ำหนักตัว และเครื่องหมายประจำตัวสัตว์
- (3) ทบทวนการตรวจโรค และประวัติการทำวัคซีน
- (4) การตรวจค่าโลหิตวิทยา เคมีคลินิกและตรวจทางพันธุกรรม
- (5) การตรวจโรคทางซีรั่มวิทยา
- (6) การตรวจทางปรสิตวิทยา (ปรสิตภายใน - ภายนอกและ ปรสิตในเม็ดเลือดและระบบหมุนเวียนเลือด รวมถึงแมลงรบกวนและพาหะนำโรค)

ซึ่งมาตรการดังกล่าวอาจ ไม่มีความจำเป็นต้องทำซ้ำ ในกรณีที่กระบวนการดังกล่าว ได้ดำเนินการเสร็จสมบูรณ์แล้วก่อนการขนย้ายสัตว์

4.3 การตรวจชันสูตรและการเก็บตัวอย่างเพื่อส่งตรวจ

5.3.1 การผ่าซากเพื่อการชันสูตร

การผ่าซากชันสูตรโรค หมายถึงการค้นหาสาเหตุความเจ็บป่วยและการตายของสัตว์ โดยการผ่าเปิดซากสัตว์เพื่อตรวจหารอยโรคต่างๆ การพิสูจน์ซากจำเป็นต้องใช้ความรู้ความละเอียด และต้องการระบบระเบียบในการชันสูตร เพื่อไม่ให้ผู้ตรวจพลาดข้อมูลหรือรอยโรคต่างๆ ไป ในกรณีการตายของสัตว์ป่าที่เลี้ยง ในสถานี่เพาะเลี้ยงสัตว์ป่าแต่ละแห่งนั้นสัตวแพทย์ประจำสถานี่เพาะเลี้ยงสัตว์ป่าจะต้องทำการผ่าชันสูตร และทำการเก็บตัวอย่างเพื่อส่งตรวจ โดยขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและศักยภาพของหน่วยงาน หรือจะส่งซากทั้งตัว ไปยังสถาบันสุขภาพสัตว์หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผลการวินิจฉัยโรคต่างๆ มีความถูกต้องมากที่สุด โดยการชันสูตรซากและการเก็บตัวอย่างที่มีความถูกต้องนั้นมียาละเอียดดังต่อไปนี้

(1) วัตถุประสงค์ในการผ่าชันสูตรซากสัตว์

- เพื่อค้นหาสาเหตุที่ทำให้สัตว์ตาย
- ใช้เป็นแนวทางในการป้องกันโรคหรือรักษาสัตว์ป่วยที่ยังเหลืออยู่ในฝูง
- สนับสนุนและช่วยวินิจฉัยโรคสัตว์ในทางคลินิก
- สำหรับสัตว์ที่มนุษย์เลี้ยงไว้เพื่อบริโภค การตรวจซากเป็นไปเพื่อป้องกันสุขภาพมนุษย์
- ข้อมูลเกี่ยวกับรอยโรคที่ได้จากการชันสูตรซากสัตว์ ไม่เพียงแต่จะช่วยให้การวินิจฉัยที่ถูกต้องเท่านั้น แต่ยังให้ความเข้าใจถึงสาเหตุ และพยาธิกำเนิดของโรครวมถึงผลการรักษาด้วย

(2) ปัจจัยที่มีผลต่อความถูกต้องในการวินิจฉัยโรค

- ข้อมูลเกี่ยวกับตัวสัตว์ไม่มากพอ และระดับความเชื่อถือได้ของประวัติสัตว์ป่วย
- ความละเอียดรอบคอบของผู้ทำการชันสูตร
- ความรู้ความสามารถของผู้วินิจฉัยโรค

- ความไม่ชัดเจนในรอยโรค เช่น เกิดการเน่าสลาย การเปลี่ยนแปลงของซากสัตว์หลังการตาย
- การผันแปรและความซับซ้อนของโรค เช่น ความสมบูรณ์ของสุขภาพสัตว์ และระยะการเป็นโรค ย่อมมีผลต่อลักษณะรอยโรคที่ตรวจพบ เป็นต้น

(3) ช่วงเวลาทำการผ่าชันสูตรซาก

- ควรทำการผ่าชันสูตรซากโดยเร็วที่สุดหลังสัตว์ตาย โดยเฉพาะเมื่อเวลาอากาศร้อน เนื่องจากเอ็นไขว้จากเนื้อเยื่อและจุลินทรีย์ในซากสัตว์จะย่อยสลายเนื้อเยื่อทำให้ซากเกิดการเน่าได้
- ถ้าไม่สามารถผ่าซากได้ทันที ควรทำการแช่เย็นซากที่อุณหภูมิ 2-8 องศาเซลเซียส

(4) สถานที่ทำการผ่าชันสูตรซาก

- สะดวกในการผ่าและกำจัดซาก
- สามารถทำความสะอาดได้บ่อย
- ถ้าเป็นโรคติดเชื้อหรือโรคระบาดควรเคร่งครัดในเรื่องการทำความสะอาดสถานที่ผ่าซาก และการทำลายซากเป็นพิเศษ

(5) การป้องกันการแพร่กระจายเชื้อ

- พิจารณาเลือกใช้น้ำยาหรือสารเคมีเพื่อป้องกันการแพร่กระจายเชื้อตามประสิทธิภาพในการฆ่าเชื้อ
- ทำลายซากโดยการฝังหรือเผาหลังการฆ่าเชื้อ
- ป้องกันการแพร่กระจายเชื้อจากวัสดุอุปกรณ์ และสถานที่ที่ใช้ในการผ่าซาก

(6) เครื่องมือและอุปกรณ์สำหรับการผ่าชันสูตรซาก

เครื่องมือและอุปกรณ์ในการผ่าซากประกอบด้วย

- ไม้ผ่าซาก
- มีดผ่าซาก
- กรรไกรผ่าซาก
- กรรไกรตัดกระดูก
- เลื่อยตัดกระดูก
- ปากคีม
- ที่ลับมีด
- อุปกรณ์ชั่งตวงวัด (เพื่อหาน้ำหนัก ปริมาตร และขนาดของอวัยวะรวมทั้งของเหลวในช่องอก ช่องท้อง)
- ภาชนะสำหรับเก็บตัวอย่างเนื้อเยื่อ (เพื่อตรวจทางจุลพยาธิ จุลชีววิทยา ปรสิธวิทยา พิษวิทยา และอื่นๆ)
- ถุงมือผ่าซาก
- ผ้าปิดจมูก

- ชิงค์ล้างภาชนะ
- น้ำยาฆ่าเชื้อโรค
- ภาชนะสำหรับเก็บชิ้นส่วนซากเพื่อนำไปกำจัด

(7) การตรวจทางห้องปฏิบัติการเพื่อยืนยันผลการชันสูตรซาก

ข้อมูลจากการผ่าซากอาจไม่เพียงพอต่อการวินิจฉัยหาสาเหตุการตายของสัตว์ บางครั้งมีความจำเป็นต้องส่งตรวจตัวอย่างที่เก็บได้จากการผ่าซากไปยังห้องปฏิบัติการเพื่อตรวจสอบอีกครั้ง ดังนั้น การตรวจตัวอย่างทางห้องปฏิบัติการจึงมีความสำคัญ คือ

- เพื่อหาสาเหตุความเจ็บป่วยหรือการตายของสัตว์ร่วมกับการตรวจซาก
- เพื่อสนับสนุนคำวินิจฉัยเบื้องต้นที่ได้จากการทำการผ่าซาก
- เพื่อให้ได้คำวินิจฉัยขั้นสุดท้าย

เนื่องจากการตรวจสอบทางห้องปฏิบัติการแต่ละรายการทดสอบ มีรายละเอียดรวมถึงวิธีการปฏิบัติที่จำเพาะเจาะจง และเกี่ยวข้องกับสาขาวิชาในแขนงอื่นๆ เช่น จุลชีววิทยา ชีวเคมีวิทยา พยาธิวิทยาคลินิก และปรสิตวิทยา เป็นต้น

(8) ลักษณะการผ่าชันสูตร

การผ่าชันสูตรสามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

- การผ่าซากอย่างสมบูรณ์ (Complete necropsy)

การผ่าซากอย่างสมบูรณ์มักทำในรายที่ไม่รู้สาเหตุของการตาย ดังนั้นข้อมูลทุกอย่างเกี่ยวกับตัวสัตว์ โดยเฉพาะการตรวจอวัยวะต่างๆ ระบบอย่างละเอียดรอบคอบจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้ได้คำวินิจฉัยที่ถูกต้องมากที่สุด

- การผ่าซากเฉพาะส่วน (Incomplete necropsy)

การผ่าชันสูตรซากเพียงบางส่วนจะทำได้ในกรณีที่สามารถวินิจฉัยความผิดปกติที่เกิดขึ้นได้หรือรู้ความผิดปกติที่เกิดขึ้นที่ส่วนใด ในกรณีนี้ การผ่าชันสูตรซากเป็นไปเพื่อยืนยันผลให้เกิดความชัดเจนหรือความมั่นใจในคำวินิจฉัยโรคมมากขึ้น

(9) ขั้นตอนการผ่าชันสูตรซากสัตว์

- สอบถามประวัติสัตว์ป่วยอย่างชัดเจน หรือต้องแนบใบส่งตรวจซากสัตว์ในกรณีที่ส่งตัวอย่างซากสัตว์ป่วย
- ทำการตรวจลักษณะภายนอกสัตว์
- ผ่าเปิดซากสัตว์และตรวจอวัยวะระบบ
- จดบันทึกความผิดปกติ หรือรอยโรคต่างๆ ที่ตรวจพบ
- รวบรวมข้อมูลทั้งหมด แล้วนำมาวิเคราะห์เพื่อให้คำวินิจฉัยเบื้องต้น
- ค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมและทำการตรวจหรือทดสอบทางห้องปฏิบัติการเพิ่มเติมถ้าจำเป็น
- รายงานผลการชันสูตร
- กำจัดซากสัตว์ด้วยวิธีที่เหมาะสม

4.3.2 การเก็บตัวอย่างเพื่อส่งตรวจทางห้องปฏิบัติการ

เพื่อความมั่นใจในการวินิจฉัยที่ถูกต้องและทำการป้องกันรักษาได้อย่างสมบูรณ์นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอาศัยผลการตรวจทางห้องปฏิบัติการและการจะให้ผลการตรวจที่ถูกต้องแม่นยำ จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยต่างๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง ได้แก่

- ความพร้อมของเครื่องมือ อุปกรณ์ และห้องปฏิบัติการ
- วิธีการตรวจสอบที่เหมาะสม
- บุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ
- สิ่งส่งตรวจที่ถูกต้องเหมาะสม

จะเห็นได้ว่าสิ่งส่งตรวจที่ถูกต้องเหมาะสม เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการชันสูตรโรค เพื่อให้ได้ผลการชันสูตรที่ถูกต้อง วิธีการเก็บตัวอย่างจึงมีความสำคัญอย่างมาก ดังนั้นสัตวแพทย์ผู้ทำการรักษาจะต้องรู้หลักการการเก็บตัวอย่างว่าควรเก็บเมื่อใด เก็บบริเวณไหน และเก็บอย่างไร เพื่อให้ผลการตรวจสัมฤทธิ์ผลและมีคุณค่าต่อการวินิจฉัยโรคมามากที่สุด

- (1) ข้อพิจารณาของการเก็บตัวอย่างเพื่อการชันสูตร
- (2) วัตถุประสงค์การส่งตรวจทางห้องปฏิบัติการ
- (3) ชนิดของสิ่งส่งตรวจที่นำส่งชันสูตร
- (4) การเก็บตัวอย่างเลือดและซีรัม
- (5) การเก็บตัวอย่างจากการผ่าซาก
- (6) การเก็บตัวอย่างเพื่อตรวจหาเชื้อแบคทีเรีย
- (7) การเก็บตัวอย่างเพื่อตรวจหาเชื้อไวรัส
- (8) การเก็บตัวอย่างเพื่อหาเชื้อรา
- (9) การเก็บตัวอย่างเพื่อตรวจหาสารพิษ
- (10) การเก็บตัวอย่างมูลสัตว์
- (11) การเก็บตัวอย่างสิ่งคัดหลั่ง
- (12) การเก็บตัวอย่างอาหารและวัตถุดิบ
- (13) การเก็บตัวอย่างน้ำ
- (14) การเก็บวัสดุรองนอน
- (15) การเก็บตัวอย่างขนอ่อนลูกไก่
- (16) การเก็บตัวอย่างเพื่อชันสูตรโรคใช้หัตถ์นก
- (17) การนำส่งตัวอย่าง
- (18) สรุปแนวทางการเก็บตัวอย่างเพื่อการชันสูตรโรค

4.4 การขนย้าย (Transportation) และการจับหรือบังคับสัตว์ (Handling and Restraint)

4.4.1 ข้อปฏิบัติการขนย้ายสัตว์

- (1) ติดต่อสัตวแพทย์ประจำสถานียที่จะรับสัตว์เข้ามาก่อนทำการขนส่งอย่างน้อย 30 วัน
- (2) จัดส่งเอกสารส่งตัวสัตว์นำเข้า – ออก มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้
 - ประวัติการรักษา การทำวัคซีน และผลการตรวจสุขภาพก่อนการขนย้าย
 - ทะเบียนประจำตัวสัตว์ และพันธุ์ประวัติพ่อ-แม่
 - การจัดการโดยทั่วไป ด้านโภชนาการ และข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมสัตว์
- (3) ในสัตว์ที่มีความสำคัญหรือสัตว์ที่ไม่เคยทำการเลี้ยงมาก่อนให้จัดส่งพนักงานเลี้ยง สัตวแพทย์ และนักโภชนาการ เข้าฝึกหัดการเลี้ยงสัตว์ (การจัดการทั่วไป การให้อาหาร พฤติกรรมสัตว์ การจับบังคับสัตว์) รวมทั้งด้านชีววิทยา สรีรวิทยาการสืบพันธุ์ก่อนนำสัตว์เข้า
- (4) ทำการตรวจร่างกายสัตว์ก่อนการขนย้าย ดังต่อไปนี้
 - การตรวจสุขภาพเบื้องต้นและตรวจเช็คประวัติการทำวัคซีนสัตว์ครั้งสุดท้าย
 - การวัดขนาดและชั่งน้ำหนักตัวสัตว์
 - การตรวจทางโลหิตวิทยา ชีวเคมีโลหิต โรคทางซีรั่มวิทยา และตรวจพันธุกรรม
 - การตรวจทางปรสิตวิทยา (ปรสิตภายใน – ภายนอกและ ปรสิตในเม็ดเลือดและระบบหมุนเวียนเลือด รวมถึงแมลงรังควานและพาหะนำโรค)
- (5) ตรวจสอบข้อกำหนดและข้อบังคับต่างๆ ก่อนการเคลื่อนย้ายสัตว์แต่ละชนิด
- (6) ออกใบรับรองสุขภาพสัตว์โดยสัตวแพทย์ประจำสถานีย

4.4.2 การจับบังคับสัตว์

ก่อนการจับหรือการควบคุมบังคับสัตว์ทุกครั้ง ควรทราบข้อมูลของสัตว์ที่จะจับหรือควบคุมเสียก่อน คือชนิดของสัตว์ ลักษณะรูปร่าง ขนาด นิสัย อายุร จำนวน ลักษณะสภาพพื้นที่และภูมิอากาศ ในช่วงเวลาที่จะจับ ทั้งนี้เพื่อที่จะได้ทำการวางแผนงาน โดยแผนงานในการจับหรือควบคุมบังคับสัตว์จะต้องคำนึงถึงช่วงเวลา วิธีการ ปัญหาและการแก้ไขปัญหา เครื่องมือ บุคลากร จุดประสงค์ในการจับ ความปลอดภัยทั้งสัตว์และคน เป็นต้น ซึ่งวิธีการบังคับสัตว์ แบ่งออกเป็น 2 วิธี ดังนี้

- (1) การควบคุมด้วยทางกายภาพ (Physical Restraint) เป็นการควบคุมบังคับด้วยคน หรือบังคับด้วยเครื่องมือ เช่น คาช่าย กรงบีบหรือซองหนีบ ถุงมือ เป็นต้น
- (2) การควบคุมบังคับด้วยทางเคมี (Chemical Restraint) เป็นการควบคุมด้วยการใช้ยาหรือสารเคมีที่ออกฤทธิ์ให้สัตว์มีอาการซึม หรือสลบเพื่อสะดวกในการเข้าปฏิบัติงาน
(ซึ่งการตัดสินใจใช้การจับบังคับแบบใดนั้นขึ้นอยู่กับดุลพินิจของสัตวแพทย์ผู้ปฏิบัติงาน)

4.5 การจดบันทึก (Recording)

5.5.1 จัดทำแฟ้มประวัติสัตว์

5.5.2 จัดทำทะเบียนสัตว์ใหม่

5.5.3 การจัดทำสรุปแผนงานด้านสุขภาพสัตว์ในแต่ละปี

4.6 การจัดการสัตว์ป่าของกลาง ชากสัตว์ป่า ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากชากสัตว์ป่าของกลาง

4.6.1 สถานีเพาะเลี้ยงสัตว์ป่าแต่งตั้งคณะทำงานดูแลสัตว์ป่าของกลาง มีหน้าที่ดูแลสัตว์ป่าหรือชากสัตว์ป่าของกลาง ประสานงานกับผู้เกี่ยวข้องและดำเนินการจัดการสัตว์ป่าของกลาง

4.6.2 สถานีเพาะเลี้ยงสัตว์ป่าแต่งตั้งคณะกรรมการทำลายชากสัตว์ป่า มีหน้าที่ดำเนินการเมื่อสัตว์ป่าของกลางตายให้เป็นที่ไปด้วยความเรียบร้อย ปลอดภัย และปลอดภัย โดยร่วมกันทำลายชากสัตว์ป่าให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ แล้วรายงานให้ผู้บังคับบัญชาทราบ

4.6.3 พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้จับกุม หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุมผู้กระทำความผิดและตรวจยึดสัตว์ป่าของกลาง เจ้าหน้าที่สัตวแพทย์หรือสัตวบาล คณะทำงานดูแลสัตว์ป่าของกลางร่วมกันตรวจพิสูจน์ และบันทึกรายละเอียดถ่ายภาพเกี่ยวกับสัตว์ป่าของกลาง ชากสัตว์ป่า ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากชากสัตว์ป่าของกลาง อุปกรณ์ในการกระทำความผิดโดยละเอียด

4.6.4 พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้จับกุมประสานพนักงานสอบสวนท้องที่ที่ทำการตรวจยึดจับกุมเพื่อแจ้งข้อกล่าวหา และลงบันทึกประจำวันเกี่ยวกับคดี

4.6.5 พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้จับกุมรายงานผู้บังคับบัญชาทราบ และหรือพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบคดีแจ้งการจับกุมผู้กระทำความผิดให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช หรือสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ทราบ เพื่อรับมอบ - ส่งมอบสัตว์ป่าของกลาง ชากสัตว์ป่า ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากชากสัตว์ป่าของกลาง และอุปกรณ์ในการกระทำความผิดไว้ดูแลรักษาระหว่างรอคดีสิ้นสุด พร้อมสำเนาบันทึกจับกุม บันทึกประจำวันเกี่ยวกับคดี บันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับของกลางแนบท้าย

4.6.6 กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ มีคำสั่งให้สถานีเพาะเลี้ยงสัตว์ป่าหรือเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง ดำเนินการรับมอบสัตว์ป่าของกลาง ชากสัตว์ป่า ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากชากสัตว์ป่าของกลาง พร้อมอุปกรณ์ในการกระทำความผิดไว้ดูแลรักษาจนกว่าคดีจะสิ้นสุด

4.6.7 การรับมอบ - ส่งมอบสัตว์ป่าของกลาง ชากสัตว์ป่า ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากชากสัตว์ป่าของกลาง คณะทำงานดูแลสัตว์ป่าของกลางประจำสถานีเพาะเลี้ยงสัตว์ป่า พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้จับกุม พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบคดี สัตวแพทย์หรือสัตวบาลร่วมกันตรวจสอบ ตรวจสอบสุขภาพสัตว์ บันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับสัตว์ป่าของกลาง ชากสัตว์ป่า ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากชากสัตว์ป่าของกลาง บันทึกการรับมอบ-ส่งมอบ (แบบ ขป. 1 และ ขป. 2) พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบคดีลงบันทึกประจำวันการรับมอบ - ส่งมอบสัตว์ป่าของกลาง ชากสัตว์ป่า ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากชากสัตว์ป่าของกลาง พร้อมอุปกรณ์ในการกระทำความผิด ผู้รับมอบรับมอบของกลาง พร้อมสำเนาเอกสารที่เกี่ยวข้อง

4.6.8 ผู้รับมอบ (สถานีเพาะเลี้ยงสัตว์ป่า) รายงานการรับมอบสัตว์ป่าของกลาง ซากสัตว์ป่า ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากซากสัตว์ป่าของกลาง อุปกรณ์ในการกระทำความผิดให้ผู้บังคับบัญชาทราบตามลำดับ พร้อมแนบสำเนาเอกสารที่เกี่ยวข้องท้ายรายงาน

4.6.9 สถานีเพาะเลี้ยงสัตว์ป่าเมื่อรับมอบสัตว์ป่าของกลาง ซากสัตว์ป่า ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากซากสัตว์ป่าของกลาง อุปกรณ์ในการกระทำความผิดอื่นๆ วัตถุแลรึกษา เจ้าหน้าที่สัตวแพทย์หรือสัตวบาลประจำสถานีเพาะเลี้ยงสัตว์ป่าทำการตรวจสอบสุขภาพสัตว์ กักกันโรค สังเกตอาการ บันทึกการตรวจสอบสุขภาพสัตว์ป่าของกลางประจำวัน (แบบ ขป. 3 และ ขป. 4) เมื่อพ้นระยะกักกันโรคนำสัตว์เข้าสู่กรงเลี้ยง

4.6.10 เมื่อสัตว์ป่าของกลางตาย คณะทำงานดูแลสัตว์ป่าของกลาง สัตวแพทย์หรือสัตวบาลประจำสถานีเพาะเลี้ยงสัตว์ป่าร่วมกันตรวจพิสูจน์เบื้องต้นสุตรหาสาเหตุการตาย บันทึกขั้นตอนการตรวจพิสูจน์และสาเหตุการตาย คณะทำงานดูแลสัตว์ป่าของกลางประสานสัตวแพทย์ประจำท้องที่เพื่อตรวจพิสูจน์เพิ่มเติม (แบบ ขป. 5 และ ขป. 6) และรายงานหัวหน้าสถานีฯ เพื่อโปรดทราบ

4.6.11 คณะทำงานดูแลสัตว์ป่าของกลางประสานพนักงานสอบสวนท้องที่ที่สัตว์ป่าของกลางตาย เพื่อลงบันทึกประจำวันเกี่ยวกับสัตว์ป่าของกลางตายในท้องที่ทั้งหมดหรือบางส่วน และรายงานผู้บังคับบัญชาทราบ

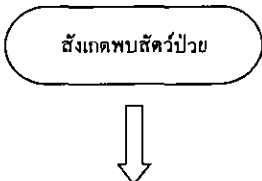
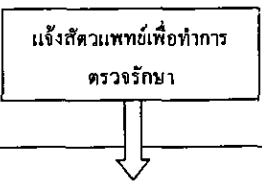
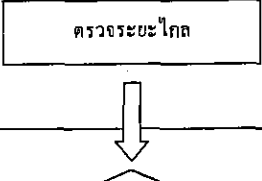
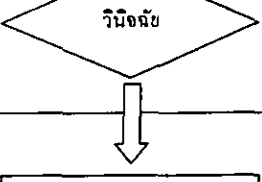
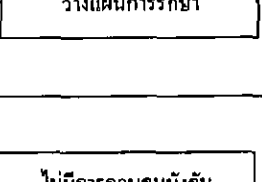
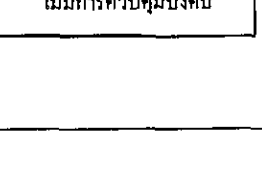
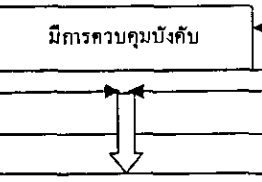
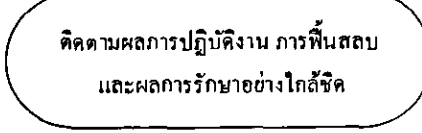
4.6.12 คณะทำงานดูแลสัตว์ป่าของกลางประสานพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบคดี เพื่อขอความเห็นชอบทำลายซากสัตว์ป่าของกลางตามระเบียบ และรายงานผู้บังคับบัญชาทราบ

4.6.13 เมื่อพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบคดีให้ความเห็นชอบทำลายซากสัตว์ป่าของกลางได้ คณะกรรมการทำลายซากสัตว์ป่าประจำสถานีเพาะเลี้ยงสัตว์ป่าร่วมกันทำลายซากสัตว์ป่าของกลางบันทึกขั้นตอนการทำลายซากสัตว์ป่า บันทึกภาพถ่ายการทำลายซากสัตว์ป่า และรายงานให้ผู้บังคับบัญชาทราบ พร้อมแนบสำเนาเอกสารที่เกี่ยวข้องท้ายรายงาน

4.6.14 คณะทำงานดูแลสัตว์ป่าของกลางประสานพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบคดี เพื่อติดตามผลการดำเนินคดี และขอคัดสำเนาคำพิพากษาศาลเพื่อเป็นหลักฐานในการจัดการเกี่ยวกับของกลางที่ตกเป็นของแผ่นดิน และรายงานให้ผู้บังคับบัญชาทราบ พร้อมแนบสำเนาเอกสารที่เกี่ยวข้องท้ายรายงาน

4.7

แผนภาพแสดงขั้นตอนในการตรวจวินิจฉัยและรักษาสัตว์ป่าในกรงเลี้ยง

ลำดับ	ผังกระบวนการงาน	รายละเอียดงาน	ผู้รับผิดชอบ	เอกสารอ้างอิง
1		ผู้ดูแลสัตว์ประจำวันสังเกตพฤติกรรม การกินอาหาร การขับถ่าย สภาพ สิ่งแวดล้อม ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสัตว์กับผู้เลี้ยง บุคคลอื่น และระหว่างสัตว์กับสัตว์	ผู้ดูแลสัตว์ สัตวแพทย์	
2		แจ้งข้อมูลประวัติ ความผิดปกติที่เกิดขึ้นแก่สัตวแพทย์	ผู้ดูแลสัตว์	
3		สังเกตพฤติกรรม ท่าทาง ลักษณะภายนอก การกิน การเคลื่อนไหว การขับถ่ายและสิ่งขับถ่าย	สัตวแพทย์	
4		รวบรวมข้อมูลจากประวัติและการสังเกตจากระยะไกลเพื่อวิเคราะห์ความผิดปกติ	สัตวแพทย์	
5		พิจารณาความเป็นไปได้ ผลดี ผลเสีย และความเสี่ยงในการปฏิบัติงาน	สัตวแพทย์	
6		พิจารณารักษาโดย 1. รักษาด้วยตัวเอง 2. ให้ยาผสมอาหาร น้ำดื่ม 3. ให้ยาผ่านลูกตอก ปืนยิงยา 4. ควบคุมโดยใช้โรงเรือน ทางบังคับ	สัตวแพทย์ ผู้ดูแลสัตว์	
7		1. พิจารณาวิธีจับบังคับทางกายภาพ/เคมี 2. ตรวจร่างกาย เก็บตัวอย่าง วินิจฉัย 3. รักษาทางอาชุรกรรม ศัลยกรรม	สัตวแพทย์ ผู้ดูแลสัตว์และเจ้าหน้าที่	
8		ประเมินผลการรักษา พยากรณ์โรค ภาวะแทรกซ้อน การจัดการเกี่ยวกับตัวสัตว์	สัตวแพทย์	

หมายเหตุ ระยะเวลาดำเนินการแต่ละขั้นตอนขึ้นอยู่กับชนิดของสัตว์ป่า

แผนภาพแสดงขั้นตอนการผ่าซากและส่งตัวอย่างเพื่อชันสูตรโรคสัตว์

ลำดับ	ผังกระบวนการงาน	รายละเอียดงาน	ผู้รับผิดชอบ	อ้างอิง
1		รับแจ้งสัตว์ป่วย สัตว์ตาย พิจารณาหาสาเหตุการป่วย การตาย	สัตวแพทย์	
2		กรณีสัตว์ตาย ดำเนินการผ่าซาก	สัตวแพทย์	
3		เก็บตัวอย่างอวัยวะ ชิ้นเนื้อ ฝั หนอง สิ่งคัดหลั่ง ปัสสาวะ อุจจาระ เลือด ซิริม ขนและอื่นๆ	สัตวแพทย์	
4		ทำการแช่เย็น แช่แข็ง ครึ่งสภาพในน้ำยาตรึงสภาพ	สัตวแพทย์	
5		ติดต่อห้องปฏิบัติการ จัดส่งตัวอย่างอย่างรวดเร็ว ปลอดภัย ปราศจากการปนเปื้อนเสียหาย	สัตวแพทย์	
6		คณะสัตวแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ม.เกษตรศาสตร์ ม.ขอนแก่น ม.เชียงใหม่ ม.มหิดล ม.เทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี ศูนย์วิจัยและพัฒนาการสัตวแพทย์ ภาคเหนือ ตอนบน (ลำปาง) ภาคเหนือตอนล่าง (พิษณุโลก) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน (ขอนแก่น) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง (นครราชสีมา) ภาคตะวันออก (ชลบุรี) ภาคตะวันตก (ราชบุรี) ภาคใต้ (นครศรีธรรมราช) สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ (กรุงเทพมหานคร)	สัตวแพทย์	
7		รับแจ้งผลการตรวจทางห้องปฏิบัติการ	สัตวแพทย์	
8		แปลผลเพื่อประกอบการวินิจฉัย	สัตวแพทย์	
9		ดำเนินการตามแผนเพื่อควบคุม ป้องกัน รักษา ความผิดปกติที่เกิดขึ้น	สัตวแพทย์	

หมายเหตุ ระยะเวลาดำเนินการแต่ละขั้นตอนขึ้นอยู่กับชนิดของสัตว์ป่า

แผนผังการจัดการสัตว์ป่าของกลาง

ลำดับ	ผังกระบวนการงาน	รายละเอียดงาน	ผู้รับผิดชอบ	เอกสารอ้างอิง
1	รับแจ้งสัตว์ป่าของกลาง	สถานีเพาะเลี้ยงสัตว์ป่ารับแจ้งจาก สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์หรือ พนักงานสอบสวนเจ้าของคดี	สถานีเพาะเลี้ยงสัตว์ป่า	
2	นำส่ง/รับมอบ	สบอ./พนักงานสอบสวนนำส่ง ของกลาง สถานีฯ รับมอบของกลาง	สบอ. พนักงานสอบสวน สถานีฯ	
3	ตรวจสุขภาพ ตรวจพิสูจน์ บันทึกรายละเอียด	ตรวจจำนวน เพศ อายุ ประวัติ แหล่งที่มา และตรวจสุขภาพ	พนักงานเจ้าหน้าที่ คณะทำงานฯ สัตวแพทย์ พนักงานสอบสวน	
4	กักกันโรค/พักฟื้น ตรวจ สุขภาพสัตว์	ดูแลการจัดการสุขภาพสัตว์ การ ควบคุมป้องกัน โรค	สัตวแพทย์	
5	สัตว์ตาย			
6	สัตว์เป็น กรงเลี้ยง	ทำการดูแลสัตว์ป่าของกลาง ระหว่างการค้ำเนินคดี	สถานีเพาะเลี้ยงสัตว์ป่า	
7	รายงานสัตว์ตาย	รายงานต่อพนักงานสอบสวน สบอ. และกรมอุทยานฯ	คณะทำงานฯ สถานีฯ	
8	ลงปจว.สัตว์ตาย/ขอความ เห็นชอบทำลายซาก		คณะทำงานฯ สถานีฯ	
9	ให้ความเห็นชอบทำลาย	แจ้งต่อคณะทำงานฯ สถานีฯ	พนักงานสอบสวน	
10	ทำลายซากสัตว์ป่าของกลาง	ทำลายและบันทึกหลักฐานการ ทำลายซากสัตว์ป่าของกลาง	คณะกรรมการทำลาย ซากสัตว์ป่าของกลาง	
11	รายงานการทำลายซาก	รายงานต่อพนักงานสอบสวน สบอ. กรมอุทยานฯ	คณะกรรมการทำลาย ซากสัตว์ป่าของกลาง	
12	แจ้งผลคดี/ส่งสำเนาคำ พิพากษา	แจ้งต่อสถานีฯ คณะทำงานฯ	พนักงานสอบสวน	
13	คดีสิ้นสุด ของกลางตกเป็นของแผ่นดิน	แจ้งต่อ สบอ. กรมอุทยานฯ	สถานีฯ คณะทำงานฯ	
14	ขอนำมาใช้ประโยชน์ในราชการ		สถานีเพาะเลี้ยงสัตว์ป่า	

หมายเหตุ ระยะเวลาดำเนินการแต่ละขั้นตอนขึ้นอยู่กับชนิดของสัตว์ป่า

5. เอกสารอ้างอิง

- 5.1 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535
- 5.2 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2546
- 5.3 ระเบียบกรมป่าไม้ ว่าด้วยการดำเนินการเกี่ยวกับสัตว์ป่าหรือซากสัตว์ป่าที่ตกเป็นของแผ่นดิน พ.ศ. 2540
- 5.4 เกียรติศักดิ์ ไพโรหิรัญกิจ. 2550. การผ่านชั้นสูตรซากสัตว์และการเก็บตัวอย่าง. ภาควิชาพยาธิวิทยา คณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 188 หน้า
- 5.5 คณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2549 คู่มือฝึกงานคลินิกปฏิบัติสัตว์น้ำและสัตว์ป่า. หน้า 31-81
- 5.6 พิทยา ภาภิรมย์ สุทธิศักดิ์ นพวิญญูวงศ์ และ วชิราภรณ์ กัมปนาทวารวณ. 2545. คู่มือการวิเคราะห์ ปัสสาวะทางสัตวแพทย์. ภาควิชาพยาธิวิทยา คณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น หน้า 5-6
- 5.7 สถานเพาะเลี้ยงสัตว์ป่าเขาค้อ กลุ่มงานเพาะเลี้ยงสัตว์ป่า สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. 2552. รายงานแผนและผลการปฏิบัติงานตรวจสอบสุขภาพสัตว์ป่าด้านการป้องกันการติดพยาธิในสัตว์ป่ากลุ่มต่างๆ. 21 หน้า
- 5.8 สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ กรมปศุสัตว์. 2549. คู่มือสุขภาพโคเนื้อ. หน้า 85-56.
- 5.9 องค์การสวนสัตว์ในพระบรมราชูปถัมภ์. คู่มือการปฏิบัติงานด้านสัตว์ป่า : ข้อปฏิบัติการขนย้าย สัตว์และการกักโรคสัตว์น้ำเข้า. 4 หน้า.

6. แบบฟอร์มที่ใช้

แบบฟอร์มสำหรับการจัดการสุขภาพสัตว์ป่า

- 6.1 แบบฟอร์มสรุปรายงานสัตว์ป่วย
- 6.2 แบบฟอร์มรายงานการรักษา
- 6.3 แบบฟอร์มรายงานผลการตรวจอุจจาระและรักษา
- 6.4 แบบฟอร์มบันทึกการกักโรค/ตรวจสุขภาพสัตว์แรกจับ
- 6.5 แบบฟอร์มบันทึกการกักโรค/ตรวจสุขภาพสัตว์ประจำวัน
- 6.6 แบบฟอร์มสรุปรายงานสัตว์ตาย
- 6.7 แบบฟอร์มรายงานสัตว์ตาย
- 6.8 แบบฟอร์มใบพันธุ์ประวัติสัตว์
- 6.9 แบบฟอร์มใบทะเบียนสัตว์ใหม่
- 6.10 แบบฟอร์มหมายเลขทะเบียนสัตว์ใหม่
- 6.11 แบบฟอร์มการจับบังคับสัตว์